

CAPUT XXIII.

Et præsit piscibus maris, etc. Gen. 1, 26. De quibus Christianus judicet.

XXXIII. QUOD autem judicat omnia, hoc est quod « Habet potestatem piscium maris, et volatilium cœli, et » omnium pecorum et ferarum, et omnis terræ, et omnium » reptantium quæ repunt super terram. » Hoc enim agit per mentis intellectum, per quem percipit quæ sunt Spiritus Dei¹. Alioqui homo in honore positus, non intellexit: comparatus est jumentis insensatis, et similis factus est illis². Ergo in Ecclesia tua, Deus noster, secundum gratiam tuam quam dedisti ei, quoniam tuum sumus figmentum, creati in operibus bonis³, non solum qui spiritaliter præsunt, sed etiam ii qui spiritaliter subduntur eis qui præsunt. (« Masculum enim et foemina fecisti hominem⁴, » hoc modo in gratia tua spiritali, ubi secundum sexum corporis non est masculus et foemina; quia neque Judæus, neque Græcus, neque servus, neque liber⁵.) Spiritales ergo, sive qui præsunt, sive qui obtemperant, spiritaliter judicant⁶: non de cognitionibus spiritalibus, quæ lucent in firmamento; non enim oportet de tam sublimi auctoritate judicare; neque de ipso Libro tuo, etiamsi quid ibi non lucet; quoniam submittimus ei nostrum intellectum, certumque habemus etiam quod

¹ 1 Cor. II, 14. — ² Psal. XLVIII, 13. — ³ Ephes. II, 10. — ⁴ Gen. I, 27. — ⁵ Galat. III, 28. — ⁶ 1 Cor. II, 15.

clausum est aspectibus nostris, recte veraciterque dictum esse. Sic enim homo, licet jam spiritalis et renovatus in agnitionem Dei, secundum imaginem ejus qui creavit eum¹, factor tamen legis debet esse, non judex². Neque de illa distinctione judicat, spiritalium videlicet atque carnalium hominum, qui tuis, Deus noster, oculis noti sunt, et nullis adhuc nobis apparuerunt operibus, ut ex fructibus eorum cognoscamus eos³: sed tu, Domine, jam scis eos, et divisisti, et vocasti in occulto, antequam fieret firmamentum. Neque de turbidis hujus sæculi populis quanquam spiritalis homo judicat. Quid enim ei de iis qui foris sunt judicare⁴, ignoranti quis inde venturus sit in dulcedinem gratiæ tuæ, et quis in perpetua impietatis amaritudine remansurus?

XXXIV. Ideoque homo quem fecisti ad imaginem tuam, non accepit potestatem luminarium cœli, neque ipsius occulti cœli, neque diei et noctis, quæ ante cœli constitutionem vocasti, neque congregationis aquarum quod est mare. Sed accepit « Potestatem piscium maris, » et volatilium cœli, et omnium pecorum, et omnis terræ, et omnium reptantium quæ repunt super terram. » Judicat enim, et approbat quod recte, improbat autem quod perperam invenerit; sive in ea solemnitate sacramentorum quibus initiantur, quos pervestigat in aquis multis misericordia tua: sive in ea qua ille Piscis exhibetur, quem levatum de profundo terra pia comedit; sive in verborum signis vocibusque subjectis auctoritati Libri tui tanquam « Sub firmamento » volitantibus, interpretando, exponendo, disserendo, disputando, benedicendo atque invocando te, ore erumpentibus atque sonantibus signis, ut respondeat populus, Amen. Quibus omnibus

¹ Coloss. III, 10. — ² Jacob. IV, 11. — ³ Matth. VII, 20. — ⁴ 1 Cor. V, 12.

vocibus corporaliter enuntiandis, causa est abyssus sæculi, et cæcitas carnis, qua cogitata non possunt videri, ut opus sit instrepere in auribus: ita quamvis « Multipli- » centur volatilia super terram, ex aquis » tamen originem ducunt. Judicat etiam spiritalis, approbando quod rectum, improbando autem quod perperam invenerit in operibus moribusque fidelium, eleemosynis tanquam terra fructifera, et de anima viva mansuefactis affectionibus, in castitate, in jejuniis, in cogitationibus piis, de iis quæ per sensum corporis percipiuntur. De his enim judicare nunc dicitur, in quibus et potestatem corrigendi habet.

~~~~~

CAPUT XXIV.

Et benedixit eos Deus dicens: Crescite, etc.,
Gen. 1. 28.

XXXV. SED quid est hoc, et quale mysterium est? » Ecce benedicis homines, o Domine, ut crescant et » impleant terram. » Nihil-ne nobis ex hoc innuis, ut intelligamus aliquid? Cur non ita benedixeris lucem quam vocasti diem, nec firmamentum cœli, nec luminaria; nec sidera, nec terram, nec mare? Dicerem te, Deus noster qui nos ad imaginem tuam creasti, dicerem te hoc donum benedictionis homini proprie voluisse largiri; nisi hoc modo benedixisses pisces et cetos, ut crescerent, et multiplicarentur, et impleant aquas maris, et volatilia¹ multipli-

¹ Forte addendum est ut.

carentur super terram. Item dicerem ad ea rerum genera pertinere benedictionem hanc, quæ gignendo ex semet-ipsis propagantur; si eam reperirem in arbustis, et fructetis, et in pecoribus terræ. Nunc autem nec herbis et lignis dictum est, nec bestiis et serpentibus: « Crescite, et » multiplicamini; » cum hæc quoque omnia, sicut pisces et aves et homines, gignendo augeantur, genusque custodiant.

XXXVI. Quid igitur dicam, lumen meum Veritas? quia vacat hoc, quia inaniter ita dictum est? Nequaquam, Pater pietatis; absit ut hoc dicat servus Verbi tui. Et si ego non intelligo quid hoc eloquio significes, utantur eo melius meliores, id est, intelligentiores quam ego sum, unicuique quantum sapere dedisti, Deus meus. Placeat autem et confessio mea coram oculis tuis, qua tibi confiteor credere me, Domine, non incassum te ita locutum esse, neque silebo quod mihi lectionis hujus occasio suggerit. Verum est enim, nec video quid impediatur ita me sentire dicta figurata librorum tuorum. Novi enim multipliciter significari per corpus, quod uno modo mente intelligitur, et multipliciter mente intelligi, quod uno modo per corpus significatur. Ecce simplex dilectio Dei et proximi, quam multiplicibus sacramentis, et innumerabilibus linguis, et in unaquaque lingua innumerabilibus locutionum modis, corporaliter enuntiatur? ita crescant et multiplicentur foetus aquarum. Attende iterum quisquis hæc legis: ecce quod uno modo Scriptura effert, et vox personat: « In principio fecit Deus cœlum » et terram¹; » nonne multipliciter intelligitur, non errorum fallacia, sed verarum intelligentiarum generibus? ita crescant et multiplicentur foetus hominum.

XXXVII. Itaque si naturas ipsas rerum non allegorice, sed proprie cogitemus, ad omnia quæ de seminibus

¹ Gen. 1, 1.

gignuntur, convenit Verbum: « Crescite, et multiplicamini. »¹ Si autem figurate posita ista tractemus, quod potius arbitror intendisse Scripturam, quæ utique non supervacue solis aquatilium et hominum foetibus istam benedictionem attribuit; invenimus quidem multitudines et in creaturis spiritalibus atque corporalibus, tanquam in coelo et in terra; et in animis justis et iniquis, tanquam in luce et tenebris; et in sanctis auctoribus, per quos lex ministrata est, tanquam in firmamento quod solidatum est inter aquam et aquam; et in societate amaricantium populorum, tanquam in mari; et in studio animarum piarum, tanquam in arida; et in operibus misericordiae secundum praesentem vitam, tanquam in herbis seminalibus et lignis fructiferis; et in spiritalibus donis manifestatis ad utilitatem, sicut in luminaribus coeli; et in affectibus formatis ad temperantiam, tanquam in anima viva. In his omnibus nanciscimur multitudines, et ubertates, et incrementa: sed quod ita crescat et multiplicetur, ut una res multis modis enuntietur, et una enuntiatio multis modis intelligatur, non invenimus, nisi in signis corporaliter editis, et rebus intelligibiliter excogitatis. Signa corporaliter edita, generationes aquarum propter necessarias causas carnis profunditatis: res autem intelligibiliter excogitatas, generationes humanas propter rationis fecunditatem intelligimus. Et ideo credimus utrique horum generi dictum esse abs te, Domine: » Crescite, et multiplicamini. » In hac enim benedictione concessam nobis a te potestatem et facultatem accipio, et multis modis enuntiare quod uno modo intellectum tenuerimus; et multis modis intelligere, quod obscure uno modo enuntiatum legerimus. Sic implentur aquae maris, quae non moventur nisi a variis significationibus: sic et

¹ Gen. 1, 28.

foetibus humanis impletur et terra; cujus ariditas apparet in studio, et dominatur ei ratio.

~~~~~

CAPUT XXV.

Ecce dedi vobis omnem herbam... in escam, etc.
Gen. 1. 29.

XXXVIII. VOLO etiam dicere, Domine Deus meus, quod me consequens tua Scriptura commonet; et dicam, nec verebor. Verum enim dicam, te mihi inspirante, quod ex eis verbis voluisti ut dicerem. Neque enim alio praeter te inspirante credo me verum dicere, cum tu sis veritas¹: omnis autem homo mendax². Et ideo qui loquitur mendacium, de suo loquitur³. Ergo ut verum loquar, de tuo loquar. « Ecce dedisti nobis in escam omne foenum » sativum, seminans semen quod est super omnem terram, » et omne lignum quod habet in se fructum seminis sativi. » Nec nobis solis, sed et omnibus avibus coeli, et bestiis terrae, atque serpentibus: piscibus autem et cetis magnis non dedisti haec. Dicebamus enim eis fructibus terrae significari, et in allegoria figurari opera misericordiae, quae hujus vitae necessitatibus exhibentur ex terra fructifera. Talis terra erat pius Onesiphorus, cujus domui dedisti misericordiam, quia frequenter Paulum tuum refrigeravit, et catenam ejus non erubuit⁴. Hoc fecerunt et fratres, et tali fruge fructificaverunt, qui quod ei deerat, supplerunt ex Macedonia⁵. Quomodo autem dolet

¹ Joan. XIV, 6. — ² Psal. CXV, 11. — ³ Joan. VII, 44. — ⁴ 2 Tim. 1, 16. — ⁵ 2 Cor. XI, 9.

quædam ligna, quæ fructum ei debitum non dederunt, ubi ait: « In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed » omnes me dereliquerunt; non illis imputetur¹? » Ista enim debentur eis qui ministrant doctrinam rationalem per intelligentias divinorum mysteriorum, et ita eis debentur, tanquam hominibus. Debentur autem eis sicut animæ vivæ, præbentibus se ad imitandum in omni continentia. Item debentur eis tanquam volatilibus, propter benedictiones eorum quæ multiplicantur super terram, quoniam in omnem terram exivit sonus eorum².

~~~~~

CAPUT XXVI.

Voluptas et utilitas ex beneficio in proximum collato.

XXXIX. PASCUNTUR autem his escis qui lætantur eis; nec illi lætantur eis quorum Deus venter est. Neque enim et in illis qui præbent ista, ea quæ dant fructus, est; sed quo animo dant. Itaque ille qui Deo serviebat, non suo ventri, video plane unde gaudeat; video, et congratulor ei valde. Acceperat enim a Philippensibus, quæ per Epaphroditum miserant; sed tamen unde gaudeat video. Unde autem gaudet, inde pascitur; quia in veritate loquens: » Gavisus sum, inquit, magnifice in Domino, quia tandem » aliquando repullulastis sapere pro me, in quo et sapiebatis; tædium autem habuistis. » Isti ergo diuturno tædio marcuerant, et quasi exaruerant ab isto fructu boni

¹ 2 Tim. iv, 16. — ² Psal. xviii, 5.

operis: et gaudet eis quia repullularunt, non sibi quia ejus indigentia subvenerunt. Ideo secutus ait: « Non quod » desit aliquid dico: ego enim didici, in quibus sum sufficiens esse; scio et minus habere, scio et abundare; in » omnibus et in omnia imbutus sum, et satiari, et esurire, » et abundare, et penuriam pati: omnia possum in eo qui » me confortat¹. »

XL. Unde ergo in omnibus gaudes, o Paule magne? Unde gaudes, unde pasceris, homo renovate in agnitionem Dei secundum imaginem ejus qui creavit te, et anima viva tanta continentia, et lingua volatilis loquens mysteria? Talibus quippe animantibus esca ista debetur. Quid est quod te pascit? Lætitia. Quod sequitur audiamus. « Verumtamen, inquit, bene fecistis, communicantes tribulationi » meæ. » Hinc gaudet, hinc pascitur, quia illi bene fecerunt, non quia ejus angustia relaxata est, qui dicit tibi, » In tribulatione dilatasti mihi²: » quia et abundare et penuriam pati novit in te qui confortas eum. « Scitis enim, » inquit, et vos Philippenses, quoniam in principio Evangelii, cum ex Macedonia sum profectus, nulla mihi » Ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi » vos soli, quia et Thessalonicam, et semel et iterum, » usibus meis misistis³. » Ad hæc bona opera eos rediisse nunc gaudet, et repullulasse lætatur tanquam revirescente fertilitate agri.

XLI. Numquid propter usus suos, quia dixit: Usibus meis misistis? numquid propterea gaudet: Non propterea. Et hoc unde scimus? Quoniam ipse sequitur dicens: « Non » quia quæro datum, sed requiro fructum⁴. » Didici a te, Deus meus, inter datum et fructum discernere. Datum est res ipsa quam dat, qui impertitur hæc necessaria, veluti est nummus, cibus, potus, vestimentum, tectum, adju-

¹ Philip. iv, 10-13. — ² Psal. iv, 2. — ³ Philip. iv, 14-16. — ⁴ Ibid. 17.

torium. Fructus autem bona et recta voluntas datoris est. Non enim ait magister bonus, « Qui susceperit propheta- » tam, » tantum : sed addidit, « In nomine prophetæ. » Neque ait tantum, « Qui susceperit justum : » sed addidit, » in nomine justi. » Ita quippe ille mercedem prophetæ, iste mercedem justi accipiet. Nec solum ait, « Qui calicem » aquæ frigidæ potum dederit uni ex minimis meis : » sed addidit, « tantum in nomine discipuli. » Et sic adjunxit : » Amen dico vobis, non perdet mercedem suam¹. » Datum est, suscipere prophetam, suscipere justum, porrigere calicem aquæ frigidæ discipulo : fructus autem, nomine prophetæ, in nomine justi, in nomine discipuli hoc facere. Fructu pascitur Elias a vidua sciente quod hominem Dei pasceret, et propter hoc pasceret : per corvum autem dato pascebatur. Nec interior Elias, sed dexterior pascebatur, qui posset etiam talis cibi egestate corrumpi.

CAPUT XXVII.

Quid per pisces et cetos significetur.

XLII. IDEOQUE dicam quod verum est coram te, Domine : cum homines idiotæ atque infideles, quibus initian- dis atque lucrandis necessaria sunt sacramenta initio- rum, et magnalia miraculorum, quæ nomine piscium et cetorum significari credimus, suscipiunt corporaliter re- ficiendos, aut in aliquo præsentis vitæ usu adjuvandos pueros tuos, cum id quare faciendum sit, et quo pertineat

¹ Matth. x, 41, 42. — ² 3 Reg. xvii, 6.

ignorent, nec illi istos pascunt, nec isti ab illis pascun- tur : quia nec illi hæc sancta et recta voluntate operan- tur, nec isti eorum datis, ubi fructum nondum vident, lætantur. Inde quippe animus pascitur, unde lætatur. Et ideo pisces et ceti non vescuntur escis quas non germinat nisi jam terra ab amaritudine marinorum fluctuum dis- tincta atque discreta.

CAPUT XXVIII.

Et vidit Deus omnia quæ fecit, et ecce bona valde, etc. Gen. 1. 31.

XLIII. « ET vidisti, Deus, omnia quæ fecisti, et ecce » bona valde ; » quia et nos vidimus ea, et ecce omnia bona valde. In singulis generibus operum tuorum, cum dixisses ut fierent et facta essent, illud atque illud vi- disti quia bonum est. Septies numeravi scriptum esse, te vidisse quia bonum est quod fecisti : et hoc octavum est, « Quia vidisti omnia quæ fecisti ; et ecce, » non so- lum bona, sed etiam « valde bona, » tanquam simul omnia. Nam singula tantum bona erant, simul autem omnia et bona, et valde. Hoc dicunt etiam quæque pul- chra corpora, quia longe multo pulchrius est corpus quod ex membris pulchris omnibus constat, quam ipsa membra singula, quorum ordinatissimo conventu completur universum, quamvis et illa etiam singillatim pulchra sint.

CAPUT XXIX.

Quomodo intelligendum quod Deus octies vidit bona esse opera sua.

XLIV. ET attendi ut invenirem, utrum septies vel octies videris quia bona sunt opera tua, cum tibi placuerunt: et in tua visione non inveni tempora, per quæ intelligerem, quod toties videris quæ fecisti. Et dixi: O Domine, nonne ista Scriptura tua vera est, quoniam tu verax et veritas edidisti eam? Cur ergo tu mihi dicis non esse in tua visione tempora; et ista Scriptura tua mihi dicit per singulos dies, ea quæ fecisti te vidisse quia bona sunt? Et cum ea numerarem, inveni quoties. Ad hæc tu dicis mihi, quoniam tu es Deus meus, et dicis voce forti in aure interiore servo tuo perrumpens meam surditatem, et clamans: O homo, nempe quod Scriptura mea dicit, ego dico. Et tamen illa temporaliter dicit, Verbo autem meo tempus non accidit, quia æquali mecum æternitate consistit. Sic ea quæ vos per Spiritum meum videtis, ego video; sicut ea quæ vos per Spiritum meum dicitis, ego dico. Atque ita cum vos temporaliter ea videatis, non ego temporaliter video; quemadmodum cum vos temporaliter ea dicatis, non ego temporaliter dico.

CAPUT XXX.

Manichæorum deliria.

XLV. ET audiui, Domine Deus meus, et elinxi stillam dulcedinis ex tua veritate, et intellexi quoniam sunt quidam quibus displicent opera tua; et multa eorum dicunt te fecisse necessitate compulsum, sicut fabricas cœlorum et compositiones siderum: et hæc non de tuo, sed jam fuisse alibi creata et aliunde, quæ tu contraheres et compaginares atque contexeres, cum de hostibus victis mundana mœnia molireris, ut ea constructione devincti, adversus te iterum rebellare non possent. Alia vero nec fecisse te, nec omnino compegisse, sicut omnes carnes et minutissima quæque animantia, et quidquid radicibus terram tenet: sed hostilem mentem naturamque aliam, non abs te conditam, tibi que contrariam, in inferioribus mundi locis ista gignere atque formare. Insani dicunt hæc, quoniam non per Spiritum tuum vident opera tua, nec te cognoscunt in eis.

CAPUT XXXI.

Piis idem probatur quod Deo placuit.

XLVI. QUI autem per Spiritum tuum vident ea, tu vides in eis. Ergo cum vident quia bona sunt, tu vides quia bona sunt : et quæcumque propter te placent, tu in eis places ; et quæ per Spiritum tuum placent nobis, tibi placent in nobis. « Quis enim scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? sic et quæ Dei sunt nemo » scit nisi Spiritus Dei. Nos autem, inquit, non spiritum » hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut » sciamus quæ a Deo donata sunt nobis¹. » Et admoneor ut dicam : Certe nemo scit quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei. Quomodo ergo scimus et nos quæ a Deo donata sunt nobis? Respondetur mihi : quoniam quæ per ejus Spiritum scimus, etiam sic nemo scit nisi Spiritus Dei. Sicut enim recte dictum est, « Non enim vos estis qui loquimini², » eis qui in Spiritu Dei loquerentur : sic recte dicitur : Non vos estis qui scitis, eis qui in Dei Spiritu sciunt. Nihilominus igitur recte dicitur : Non vos estis qui videtis, eis qui in Spiritu Dei vident : ita quidquid in Spiritu Dei vident quia bonum est, non ipsi, sed Deus videt quia bonum est. Aliud ergo est, ut putet quisque malum esse quod bonum est, quales supradicti sunt. Aliud, ut quod bonum est, videat homo quia bonum est ; sicut multis

¹ 1 Cor. II, 11, 12. — ² Matth. X, 20.

tua creatura placet quia bona est, quibus tamen non tu places in ea, unde frui magis ipsa quam te volunt. Aliud autem, ut cum aliquid videt homo quia bonum est, Deus in illo videat quia bonum est, ut scilicet ille ametur in eo quod fecit, qui non amaretur nisi per spiritum sanctum quem dedit ; quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis¹, per quem videmus quia bonum est quidquid aliquo modo est. Ab illo enim est, qui non aliquo modo est, sed quod est, est.

CAPUT XXXII.

Compendio enarrat opera Dei.

XLVII. GRATIAS tibi, Domine. Videmus cœlum et terram, sive corporalem partem superiorem atque inferiorem, sive spiritalem corporalemque creaturam : atque in ornatu harum partium quibus constat vel universa mundi moles, vel universa omnino creatura ; videmus lucem factam divisamque a tenebris. Videmus firmamentum cœli, sive inter spirituales aquas superiores et corporales inferiores², primum corpus mundi ; sive hoc spatium aëris, quia et hoc vocatur cœlum, per quod vagantur volatilia cœli inter aquas, quæ vaporaliter eis superferuntur et serenitas etiam noctibus rorant, et has quæ in terris graves fluitant. Videmus congregatarum aquarum speciem per campos

¹ Rom. V, 5. — ² Vide lib. II, Retract. cap. VI, n. 2.

maris et aridam terram vel nudatam vel formatam ut esset visibilis et composita, herbarumque atque arborum materiem. Videmus luminaria fulgere desuper, solem sufficere diei, lunam et stellas consolari noctem, atque his omnibus notari et significari tempora. Videmus humidam usquequaque naturam, piscibus et belluis et alitibus foecundatam, quod aëris corpulentia, quæ volatus avium portat, aquarum exhalatione concrecit. Videmus terrenis animalibus faciem terræ decorari; hominemque ad imaginem et similitudinem tuam cunctis irrationabilibus animalibus ipsa tua imagine ac similitudine, hoc est, rationis et intelligentiæ virtute præponi. Et quemadmodum in ejus anima aliud est quod consulendo dominatur, aliud quod subditur ut obtemperet: sic viro factam esse etiam corporaliter foeminam, quæ haberet quidem in mente rationalis intelligentiæ parem naturam; sexu tamen corporis ita masculino sexui subjiceretur, quemadmodum subjicitur appetitus actionis ad concipiendam de ratione mentis recte agendi solertiam. Videmus hæc et singula bona, et omnia bona valde.

CAPUT XXXIII.

Omnia de nihilo sive de concreata materia.

XLVIII. LAUDENT te opera tua, ut amemus te, et amemus te ut laudent te opera tua, quæ habent initium et finem ex tempore, ortum et occasum, profectum et defectum, speciem et privationem. Habent ergo consequentia mane et vesperam, partim latenter, partim evidenter. De nihilo enim a te, non de te facta sunt, non de aliqua non tua, vel quæ antea fuerit, sed de concreata, id est, simul a te creata materia, quia ejus informitatem sine ulla temporis interpositione formasti. Nam cum aliud sit cœli et terræ materies, aliud cœli et terræ species; materiem quidem de omnino nihilo, mundi autem speciem de informi materia, simul tamen utrumque fecisti, ut materiam forma nulla moræ intercapedine sequeretur.

CAPUT XXXIV.

Totius creationis mundi allegorica expositio.

XLIX. **IN**SPEXIMUS etiam propter quorum figurationem ista vel tali ordine fieri, vel tali ordine scribi voluisti, et vidimus quia bona sunt singula, et omnia bona valde, in Verbo tuo, in Unico tuo cœlum et terram, caput et corpus Ecclesiæ, in prædestinatione ante omnia tempora, sine mane et vespera. Ubi autem cœpisti prædestinata temporaliter exequi, ut occulta manifestares, et incomposita nostra componeres; quoniam super nos erant peccata nostra, et in profundum tenebrosum abieramus abs te, et Spiritus tuus bonus superferebatur ad subveniendum nobis in tempore opportuno; et justificasti impios, et distinxisti eos ab iniquis, et solidasti auctoritatem Libri tui inter superiores qui tibi docibiles essent, et inferiores qui eis subderentur: et congregasti societatem infidelium in unam conspiracyonem, ut apparerent studia fidelium, et tibi opera misericordiæ parerent, distribuentes etiam pauperibus terrenas facultates ad acquiranda coelestia. Et inde accendisti quædam luminaria in firmamento, verbum vitæ habentes sanctos tuos, et spiritalibus donis prælata sublimi auctoritate fulgentes: et inde ad imbuendas infideles gentes sacramenta et miracula visibilia, vocesque verborum secundum firmamentum Libri tui, quibus etiam fideles benedicerentur, ex materia corporali produxisti; et deinde fidelium animam vivam per

affectus ordinatos continentiae vigore formasti. Atque inde tibi soli mentem subditam, et nullius auctoritatis humanæ ad imitandum indigentem, renovasti ad imaginem et similitudinem tuam; præstantique intellectui rationabilem actionem tanquam viro foeminam subdidisti, omnibusque tuis ministeriis ad perficiendos fideles in hac vita necessariis, ab eisdem fidelibus ad usus temporales, fructuosa in futurum opera præberi voluisti. Hæc omnia videmus, et bona sunt valde, quoniam tu ea vides in nobis, qui Spiritum quo ea videremus et in eis te amarem dedisti nobis.

CAPUT XXXV.

Optat pacem.

L. **DOMINE** Deus, pacem da nobis, omnia enim præstitisti nobis, pacem quietis, pacem sabbati, sabbati sine vespera. Omnis quippe iste ordo pulcherrimus rerum valde bonarum modis suis peractis transiturus est, et mane quippe in eis factum est, et vespera.

CAPUT XXXVI.

Diem septimum vespera quare non sequatur.

LII. DIES autem septimus sine vespera est, nec habet occasum, quia sanctificasti eum ad permansionem sempiternam, ut id quod tu post opera tua bona valde, quamvis ea quietus feceris, requiesvisti septimo die, hoc præloquatur nobis vox Libri tui quod et nos post opera nostra, ideo bona valde, quia tu nobis ea donasti, sabbato vitæ æternæ requiescamus in te.

CAPUT XXXVII.

Deus in nobis quando quiescet.

LII. ETIAM tunc enim sic requiesces in nobis, quemadmodum nunc operaris in nobis; et ita erit illa requies tua per nos, quemadmodum sunt ista opera tua per nos. Tu autem, Domine, semper operaris et semper requiescis. Nec vides ad tempus; nec moveris ad tempus; nec quiescis ad tempus, et tamen facis et visiones temporales, et ipsa tempora, et quietem ex tempore.

CAPUT XXXVIII.

Aliter Deus, aliter homo videt creata.

LIII. Nos itaque ista quæ fecisti videmus, quia sunt: tu autem quia vides ea, sunt. Et nos foris videmus quia sunt, et intus quia bona sunt: tu autem ibi vidisti facta, ubi vidisti facienda. Et nos alio tempore moti sumus ad benefaciendum, posteaquam concepit de Spiritu tuo cor nostrum. Priore autem tempore ad male faciendum movebamur deserentes te. Tu vero, Deus une, bone, nunquam cessasti benefacere. Et sunt quædam bona opera nostra ex munere quidem tuo, sed non sempiterna: post illa nos requieturos in tua grandi sanctificatione speramus. Tu autem bonum nullo indigens bono, semper quietus es, quoniam tua quies tu ipse es. Et hoc intelligere quis hominum dabit homini? quis Angelus Angelo? quis Angelus homini? A te petatur, in te quæretur, ad te pulsetur: sic, sic accipietur, sic invenietur, sic aperietur¹. Amen.

¹ Matth. vii, 8.